

L 1 Čeština z hlediska genealogické a morfologické klasifikace

Úvod: program přednášek

Úvodní příklad: sleduj českou, italskou a anglickou větu z hlediska morfologického, syntaktického a slovosledného

... a v hokynářských výlohách sklovatěly oschlé zákusky.

... e nelle vetrine delle drogherie *si imbiancavano* biscotti ammuffiti.

..., and in the windows of the grocers' shops musty biscuits *lay* bleaching.

Sleduj rozdíly **morfologické:** v češtině se adjektivum *hokynářských* shoduje v rodě a čísle s podst. jménem *výlohách*. V italštině adjektivum není, adjektivní funkci tu má předložková (analytická) struktura *delle drogherie*. České nedokonavé sloveso v préteritu *sklovatěly* vyjadřuje neukončenost/aktuálnost děje. Totéž vyjadřuje imperfektum italského slovesa *imbiancavano*. Českému adjektivu *hokynářských* odpovídá v angličtině analytická struktura *of the grocers' shops*.

Sleduj rozdíly **syntaktické:** české *sklovatěly* a italské *imbiancavano* jsou tvary derivovaných sloves. V češtině od substantiva *sklo*, v italštině od adjektiva *bianco*. Derivační schopnosti obou jazyků umožňují utvořit sloveso, které představuje syntetický (jednoslovný) predikát. V angličtině *lay bleaching* představuje predikát analytický (víceslovný): *lay* je nositelem kategorie času a způsobu, proto ho označujeme za kategoriální sloveso, *bleaching* je nositelem lexikálního významu.

Sleduj rozdíly **slovosledné:** v české a italské větě sledujeme slovosled verbum – subjekt (V-S), v anglické větě je slovosled subjekt – verbum (S-V).

- 1. Zařazení češtiny, italštiny a angličtiny** v rámci rodiny indoevropských jazyků z hlediska **genealogické klasifikace** (srov. Úvod do studia jazyka 3)
  - **čeština** patří k větvi slovanské, a to ke skupině jazyků západoslovanským (spolu se slovenštinou, polštinou a lužickou srbštinou)
  - **italština** patří k jazykům románským (**lingue neolatine**) – spolu s francouzštinou, španělštinou, portugalštinou, rumunštinou – samostatné státní jazyky, a dále katalánštinou, galicijštinou, sardštinou, okcitanštinou, rétorománštinou, furlandštinou a vymřelou dalmátštinou)
  - **angličtina** patří k větvi germánské, a to ke skupině západogermánské (spolu s holandštinou)
- 2. Zařazení češtiny, italštiny a angličtiny** z hlediska **morfologické klasifikace** (srov. Úvod do studia jazyka 3)

ČEŠTINA je jazyk flektivní (syntetický), slova ohebná mění koncovkami svůj tvar:

a) SUBSTANTIVA (PODSTATNÁ JMÉNA), ADJEKTIVA (PŘÍDAVNÁ JMÉNA), PRONOMINA (ZÁJMENA) podle **rodu, čísla a pádu**

Př.: ten mladý muž/ti mladí muži, **toho** mladého muže/těch mladých mužů
ta mladá žena/ty mladé ženy, té mladé ženě/těch mladých žen
to velké město/ta velká města, toho velkého města/těch velkých měst

b) VERBA (SLOVESA) podle **osoby, čísla, času a způsobu (a diateze)**

Př.: (Já) studuji/studoval jsem, ten mladý muž studuje/studoval, ti mladí muži studují

c) ADJEKTIVUM **se shoduje** se substantivem v rodě, čísle a pádě, SLOVESO **se shoduje** se substantivem (nebo zájmenem) ve funkci subjektu v osobě a čísle
Př.: ten mladý muž/ti mladí muži, **toho** mladého muže/**těch** mladých mužů
Ty studuješ./Chlapci studují.

d) SLOVOSLED je **volný**, umožňuje to právě existence morfologického pádu, který je prostředkem k **vyjadřování syntaktických vztahů** (srov. L 11 Slovosled české věty a faktory informační struktury výpovědi):

Př.: Lovec zabil lva.   X   Lva zabil lovec.
S   V   O   O   V   S

Morfologický nominativ = syntaktický subjekt S, morfologický akuzativ = syntaktický objekt O.

Sleduj volnost slovosledu v české větě díky existenci pádových koncovek:

Petr koupil Marii knihu

Petr koupil knihu Marii.

Petr Marii koupil knihu.

Knihu koupil Petr Marii atd.

e) Hlavním prostředkem slovtvorby je **derivace**

Př.: práce → prac-**ovat**, prac-**ovní**

dům → dom-**áci**

kůň → koň-**ský**

ANGLIČTINA je jazyk analytický – gramatické významy jsou vyjadřovány pomocnými (gramatickými) slovy:

a) slova jsou **neměnná** a mají tendenci k jednoslabičnosti

Př.: He put it on the desk. – I met my friends last week.

b) je neutralizována (neexistuje) gramatická kategorie **pádu**, který je prostředkem k **vyjadřování syntaktických vztahů**

Př.: The hunter killed a/the lion./The lion killed a/the hunter.

c) SLOVOSLED (Subjekt – Verbum – O_d = přímý předmět) je tudíž pevný, neboť je prostředkem k **vyjadřování syntaktických vztahů**:

d) slova snadno konvertují z jednoho slovního druhu do druhého, aniž mění tvar

Př.: water/water plants/to water plants

ITALŠTINA je jazyk s charakteristikami jak jazyka syntetického, tak jazyka analytického: slova ohebná **mění koncovkami** svůj tvar

a) SUBSTANTIVA, ADJEKTIVA, PRONOMINA podle rodu, čísla, **nikoliv** však podle **pádu**

Př.: quell'uomo ricco, quella donna ricca/quegli uomini ricchi/quelle donne ricche

b) VERBA podle osoby, čísla, času a způsobu (a diateze)

Př.: (Io) parlo/-avo/I ragazzi parlano/-avano

c) ADJEKTIVUM **se shoduje** se substantivem v rodě a v čísle, SLOVESO **se shoduje** se substantivem (zájmenem) ve funkci subjektu v osobě a čísle

Př.: uomo giovane/uomini giovani

(Io) studio/I ragazzi studiano.

d) SLOVOSLED je značně **uvolněný**, i přes neexistenci kategorie pádu k vyjádření syntaktických vztahů má italština možnosti slovosled měnit. Napomáhá k tomu však i **bohatá slovesná flexe**.

e) Hlavním prostředkem slovo tvorby je **DERIVACE**

Př.: lavorare → lavoricchiare, lavoro, lavoratore, lavorazione, lavorativo, lavorabile